

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce Jana Wintra a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelů **1) B. Z.** a **2) L. Z.**, zastoupených Mgr. Martinem Začalem, advokátem se sídlem v Olomouci, třída Svobody 43/39, proti výroku III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 145/2023-270 ze dne 28. 6. 2023, za účasti **Městského soudu v Praze**, jako účastníka řízení, a **České republiky – Ministerstva financí**, se sídlem v Praze 1, Letenská 525/15, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 145/2023-270 ze dne 28. 6. 2023 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví podle článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 145/2023-270 ze dne 28. 6. 2023 se ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností se stěžovatelé domáhají zrušení nákladového výroku III v záhlaví uvedeného rozsudku; namítají, že jím bylo porušeno jejich ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé (spolu s Ing. L. Z., který v průběhu řízení zemřel) se žalobou u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „nalézací soud“) proti vedlejší účastnici domáhali podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), náhrady nemajetkové újmy za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřeně dlouhém správním řízení ve věci odstranění stavby, resp. dodatečného povolení stavby (stavební úpravy komunikace). Jako přiměřené zadostiučinění stěžovatelé požadovali celkem 469 687,50 Kč.

3. Nalézací soud rozsudkem č. j. 35 C 70/2019-214 ze dne 2. 3. 2023 uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce 1) 95 000 Kč s příslušenstvím, stěžovateli 2) 66 000 Kč s příslušenstvím (výrok I) a ve zbývajícím rozsahu žalobu zamítl (výrok II); současně uložil vedlejší účastnici povinnost nahradit stěžovatelům náklady nalézacího řízení ve výši 130 221,40 Kč (výrok III). Nalézací soud z hlediska celkové délky řízení považoval za rozhodné období v případě stěžovatelky 1) období od července 2005 do listopadu 2009 a od ledna 2012 do června 2018, tedy 8 let a 11 měsíců, a u stěžovatele 2) období od září 2012 do června 2018, tedy 5 let a 10 měsíců. Celkovou délku posuzovaného řízení posoudil nalézací soud jako nepřiměřenou. Základní částku přiměřené kompenzace stanovil u stěžovatelky 1) na 118 750 Kč a u stěžovatele 2) na 82 500 Kč, kterou podle § 31 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. snížil s ohledem na složitost věci o 10 % a s ohledem na její nižší význam pro stěžovatele o dalších 10 %, celkem tedy o 20 %.

4. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) v záhlaví uvedeném rozsudkem změnil rozsudek nalézacího soudu tak, že žalobu ve vztahu ke stěžovatelce 1) co do částky 5 937,50 Kč zamítl, jinak jej ve vyhovujícím výroku ohledně stěžovatele 2) a v zamítavém výroku ohledně stěžovatelky 1) potvrdil; dále změnil zamítavý výrok rozsudku nalézacího soudu ve vztahu ke stěžovateli 2) tak, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli 2) 7 437,50 Kč s příslušenstvím, jinak jej ve vztahu ke stěžovateli 2) potvrdil (výrok I). Ve výroku III o nákladech řízení odvolací soud změnil rozsudek nalézacího soudu tak, že jejich výše je 106 215 Kč, jinak jej potvrdil (výrok II); současně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (ústavní stížností napadený výrok III).

5. Odvolací soud se ztotožnil s vymezením rozhodné doby posuzovaného řízení i se závěrem nalézacího soudu, že bylo nepřiměřeně dlouhé. Ohledně výpočtu základní částky pro stěžovatele 2) přisvědčil odvolací soud námitce stěžovatelů, že se nalézací soud dopustil početní chyby, neboť základní částka činí 87 500 Kč, nikoli 82 500 Kč. Se snížením částky o 10 % z důvodu složitosti věci odvolací soud souhlasil. Na rozdíl od nalézacího soudu snížil základní částku vzhledem k menšímu významu věci pro stěžovatele o 20 % a o dalších 20 % z důvodu sdílené újmy, celkem tedy o 50 %. Za důvodnou považoval odvolací soud dále odvolací námitku stěžovatelů, že každému z nich vznikl také nárok na polovinu toho, co by bylo přisouzeno jednomu z původních žalobců, tj. částka 29 687,50 Kč. Stěžovatelce 1) tedy vznikl nárok na celkovou částku 89 062,50 Kč a stěžovateli 2) na 73 437,50 Kč. Odvolání vedlejší účastnice proti výroku o náhradě nákladů nalézacího řízení posoudil odvolací soud za částečně důvodné. Nepřiznal stěžovatelům náklady za některé úkony, neboť je nepovažoval za účelně vynaložené. Jelikož byli jak stěžovatelé, tak vedlejší účastnice částečně úspěšní, nepřiznal odvolací

soud podle § 224 odst. 1 a § 142 odst. 2 o. s. ř. žádnému z nich právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

II. Argumentace stěžovatelů

6. Stěžovatelé namítají, že odvolací soud tím, že jim nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení, porušil jejich právo na soudní ochranu. V intencích nálezu sp. zn. III. ÚS 1125/23 ze dne 20. 6. 2023 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>) měl odvolací soud při rozhodování o náhradě nákladů odvolacího řízení uzavřít, že stěžovatelé byli plně úspěšní při prokázání základu nároku, byť byli jen zčásti úspěšní při určení jeho výše. V nyní projednávané věci navíc byli stěžovatelé úspěšní se svým odvoláním co do základu řízení oproti žalované, jejíž odvolací argumenty částečně uspěly pouze kvůli jiné úvaze odvolacího soudu.

III. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní stížnost byla oprávněnými osobami podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a není nepřipustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníci řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

9. Odvolací soud uvedl, že při rozhodování o náhradě nákladů odvolacího řízení vyšel z úvahy, že v odvolacím řízení s ohledem na uplatněné odvolací námitky nebyla ani jedna ze stran převážně úspěšná, jinak řečeno, každá ze stran byla úspěšná pouze zčásti; neshledal přitom podmínky pro poměrné rozdělení náhrady nákladů odvolacího řízení. Podle odvolacího soudu není ústavní stížnost proti jeho rozhodnutí přípustná ani důvodná; navrhuje proto, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, popř. zamítnuta.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření poukazuje na rezervovaný postoj Ústavního soudu k přezkumu náhradově nákladových výroků a bagatelních částek. Úspěch odvolání stěžovatelů spočíval pouze v opravě početní chyby soudu, k jejíž nápravě slouží § 164 o. s. ř. Náklady stěžovatelů před odvolacím soudem tedy nebyly vynaloženy účelně. Jediný skutečný argument stěžovatelů – nesouhlas se snížením základní částky o 10 % z důvodu vyšší skutkové složitosti, odvolací soud zcela odmítl. Naopak odvolání vedlejší účastnice bylo částečně důvodné, neboť vedlo k podstatnému snížení částky, která byla stěžovatelům přiznána. Vedlejší účastnice zároveň brojila proti výši náhrady nákladů nalézacího řízení a rovněž v tom jí dal odvolací soud částečně za pravdu. Uložení povinnosti k náhradě nákladů odvolacího řízení k tíži státu by bylo v rozporu s dobrými mravy, principem spravedlnosti a porušením rovnosti stran v soudním sporu.

11. Podle vedlejší účastnice nejsou nálezy sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. 7. 2022 a sp. zn. III. ÚS 1125/23 případné, neboť nezohledňují specifikovanou situaci nyní projednávané věci. Stanovení nákladů řízení postupem podle § 142 odst. 3 ve spojení s § 136 o. s. ř. je zcela na uvážení soudů. Vedlejší účastnice nerozporuje, že součástí úvah

soudu mělo být řádné odůvodnění jeho postupu, nicméně relevantní zásah do ústavních práv stěžovatelů neshledává. Uvedené nálezy Ústavního soudu podle vedlejší účastnice nebrání tomu, aby soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení postupoval v nalézacím i odvolacím řízení individuálně. Rozhodnutí odvolacího soudu považuje vedlejší účastnice za spravedlivé; navrhuje proto, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

12. Stěžovatelé ve své replice uvedli, že vyjádření odvolacího soudu je pouze obecné a neodpovídá na argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti. Nesouhlasí s námitkou vedlejší účastnice, že jde o bagatelní nárok, neboť pro stěžovatele je částka v řádech desítek tisíc Kč významná. Navíc současná verze advokátního tarifu nekoresponduje s obvyklou cenou právních služeb, což dále rozvádějí. Stěžovatelé odmítají tvrzení vedlejší účastnice o matematické chybě opravitelné podle § 164 o. s. ř. Soud výrok opravil až na základě odvolání stěžovatelů, tudíž jejich odvolání bylo účelné; případné chyby navíc nemohou jít k jejich tíži. Byla to vedlejší účastnice, která zavdala příčinu pro soudní řízení. Její argumentace, že byla úspěšná se svým odvoláním co do nákladů řízení, je lichá, neboť jiné posouzení nákladů řízení odvolacím soudem se neprojevuje v posuzování úspěšnosti odvolání. Tvrzení vedlejší účastnice, že její odvolání vedlo k podstatnému snížení přiznané částky, je manipulativní a nepravdivé. Odvolací soud totiž přiznal stěžovatelům o 1 500 Kč více než nalézací soud a předmět úspěchu odvolání stěžovatelů byl především v základu nároku; naopak úspěch vedlejší účastnice závisel pouze na úvaze soudu. Stěžovatelé trvají na ústavní stížnosti jako na důvodné.

13. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání ve věci, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud po přezkumu napadeného výroku v záhlaví uvedeného rozsudku dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Přestože „spor“ o náhradu nákladů řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušením jejich základní práva a svobody [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307)]. Rozhodování o nákladech řízení je na druhou stranu integrální součástí řízení jako celku, takže i při něm je nezbytné dbát ústavně zaručených práv účastníků [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457)].

16. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že je-li ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb. důvodný základ uplatněného nároku (tj. existuje-li nemajetková újma způsobená při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění posléze není přiznáno v plné žalované výši, postupuje soud při rozhodování o náhradě nákladů podle § 142 odst. 3 o. s. ř., jenž umožňuje přiznat i jen částečně úspěšnému žalobci plnou náhradu nákladů řízení, neboť rozhodnutí o výši plnění závisí na úvaze soudu [nálezy sp. zn. III. ÚS 170/99 ze dne 22. 6. 2000 (N 96/18 SbNU 339) sp. zn. I. ÚS 799/20 a ze dne 11. 8. 2020 (N 162/101 SbNU 129)].

17. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 649/22 dospěl Ústavní soud k závěru, že prioritou prokázání základu nároku nad určením jeho přiměřené výše (pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení) se uplatní i při rozhodování o nákladech odvolacího řízení, a rovněž tehdy,

domáhá-li se žalobce v odvolacím řízení „pouze“ vyšší náhrady nemajetkové újmy, než mu přiznal soud prvního stupně. V tomto ohledu je nezbytné hledět na řízení jako na jeden celek. Neexistuje exaktní metoda k určení přiměřenosti zadostiučinění. Konkrétní výše závisí na (volné) úvaze soudu podle § 136 o. s. ř. Žalobce nelze sankcionovat nepřiznáním náhrady nákladů odvolacího řízení za to, že se odvolací soud neztotožnil s jeho názorem o konkrétní výši zadostiučinění, byl-li se základem svého nároku celkově úspěšný. Nepostupuje-li takto obecný soud, aniž by zároveň náležitě vysvětlil (s ohledem na konkrétní okolnosti věci) z jakého důvodu, porušuje tím právo jinak úspěšného žalobce na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Závěrů uvedených v předchozím bodě se Ústavní soud přidržel ve skutkově i právně obdobných věcech v nálezech sp. zn. III. ÚS 1125/23, sp. zn. IV. ÚS 3194/22 ze dne 5. 9. 2023 a sp. zn. I. ÚS 1934/23 ze dne 11. 10. 2023; výslovně je vztáhl i na tzv. bagatelní částky, neboť daný typ řízení přesahuje svým významem věc samotnou. Převládá proto kvalitativní hledisko nad kvantitativním [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), část V. a)].

19. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 70/96 ze dne 18. 3. 1997 (N 29/7 SbNU 191) a sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.)], což platí i pro Ústavní soud [viz nález sp. zn. IV. ÚS 197/96 ze dne 12. 6. 1997 (N 77/8 SbNU 243)]. Rozhodnutí Ústavního soudu tak představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování v obdobných věcech, od nichž je sice možné se odchýlit, to ovšem pouze ve výjimečných a pečlivě odůvodněných případech (srov. též § 23 zákona o Ústavním soudu). Žádné takové důvody Ústavní soud neshledal, a proto se předestřená východiska plně uplatní i v poměrech projednávané věci, která je skutkově i právně obdobná s výše uvedenými nálezy.

20. Pro úvahy Ústavního soudu v nynější věci je stěžejní, že vedlejší účastnice se odvolala proti vyhovujícímu výroku rozsudku nalézacího soudu v celém rozsahu. Výslovně v odvolání zpochybňovala i základ nároku stěžovatelů, nikoli pouze jeho výši. V základu nároku (ohledně existence nesprávného úředního postupu) byla vedlejší účastnice neúspěšná, a to i v rámci odvolacího řízení, naopak stěžovatelé v něm byli úspěšní. Není potom v intencích judikatury Ústavního soudu rozhodující, zda odvolací soud na základě své úvahy výši přiznaného zadostiučinění zvýšil či snížil; tímto hlediskem poměřovat úspěch účastníků v odvolacím řízení nelze. Polemika vedlejší účastnice i stěžovatelů, z jakých důvodů a v jakých konkrétních aspektech – jde-li o samotnou výši přiznaného zadostiučinění – byla jejich odvolání úspěšná, je nevýznamná.

21. Za úspěch odvolání vedlejší účastnice nelze považovat ani změnu výroku o nákladech nalézacího řízení. Odvolací soud totiž za dané procesní situace výrok rozsudku nalézacího soudu o náhradě nákladů nalézacího soudu změnit nemohl. Jelikož odvolací soud změnil rozsudek nalézacího soudu v meritorní části, bylo jeho povinností podle § 224 odst. 2 o. s. ř. nově rozhodnout o nákladech řízení před soudy obou stupňů. Akcesorický výrok soudu prvního stupně o nákladech řízení ztrácí při změně meritorního výroku své opodstatnění, a odvolací soud proto rozhoduje o nákladech řízení znovu (originálně). Nákladový výrok rozhodnutí soudu prvního stupně je tím automaticky odklizen, aniž by

bylo třeba jej formálně rušit či měnit (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 820/2005 ze dne 31. 5. 2007). Vedlejší účastnice tudíž nemohla se svým odvoláním v části směřující proti náhradově nákladovému výroku nalézacího soudu být z povahy věci procesně úspěšná ani neúspěšná, a to ani částečně. Mimoto, ve věcech sp. zn. IV. ÚS 649/22 (tam postupem podle § 224 odst. 2 o. s. ř.) a sp. zn. IV. ÚS 3194/22 (tam při nezměněném meritorním výroku) odvolací soud žalobcům náhradu nákladů nalézacího řízení ponížil – na výsledné posouzení Ústavního soudu to ovšem nemělo vliv.

22. Odvolací soud v nyní posuzované věci tedy pochybil, rozhodl-li o náhradě nákladů s odůvodněním, že v odvolacím řízení byli jak stěžovatelé, tak vedlejší účastnice částečně úspěšní, a tudíž žádnému z nich za použití § 224 odst. 1 a § 142 odst. 2 o. s. ř. nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

23. Ústavní soud proto uzavírá, že odvolací soud v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy nerespektoval v typově shodné věci závazné právní názory obsažené v nálezech Ústavního soudu (především v době jeho rozhodování již publikovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 649/22). Odchýlil se tak neodůvodněně od příslušného standardu výkladu práva, tedy postupoval libovolně, čímž zatížil své rozhodnutí o náhradě nákladů řízení kvalifikovanou vadou, čímž porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a protože jim odepřel náhradu nákladů odvolacího řízení, porušil také jejich právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

24. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl a výrok III v záhlaví uvedeného rozsudku podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jím byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. V dalším řízení bude úkolem odvolacího soudu, aby v intencích závěrů judikatury Ústavního soudu znovu rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. To znamená: buď přizná stěžovatelům právo na náhradu nákladů odvolacího řízení podle § 142 odst. 3 o. s. ř. v plné výši, nebo s ohledem na konkrétní okolnosti případu odůvodní, proč tak učinit nemohl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 6. prosince 2023

Pavel Šámal
předseda senátu